

HISOBLASH TIZIMIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING MOHIYATI VA AHAMIYAT

Nilufar Mansurovna Sharipova¹

¹Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti talabasi.

tell:+998902267654

Qodirova Ozoda²

²Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti talabasi

el.pochta: ozodaraxmiddinovna@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7304020>

ARTICLE INFO

Received: 27th October 2022

Accepted: 01st November 2022

Online: 08th November 2022

KEY WORDS

hisblash tizimi, axborot texnologiyasi, axborotli hisoblash tizimi (AIS), Axborot texnologiyalarini evalutsasi, axborot va texnika sohasida, sarmoyachilar, tartibga soluvchi ta'minotchilar va mijozlar.

Hozirgi kunda hisoblash tizimining rivojlanishi umumiy nazoratining davomiy rivojlanishi uning paydo bo'lishishi bilan katta darajada mos keladi va axborot texnologiyalarining rivojlanishi kompaniyaning hisob tizimiga va uning samaradorligiga ta'siri mavjud. Hisoblash tizimi uning joriy qilinishining sayozligidan yoki hisobchilar natijalarni ortga surishidan hali hanuz ko'plab to'siqlarga yuz tutadi, bu esa axborot texnologiyalari va hisoblash tizimi o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish va shu bilan birgalikda korxonalarda axborot tizimini eng yaxshi ko'rsatgichda joriy qilinishida katta ta'sirga ega.

Izlanish metodologiyasi

Bu izlanish hisoblash tizimida axborot texnologiyalarining ta'siriga e'tibor beradi:

ABSTRACT

Maqolada hisoblash tizimi korxonaning muvaffaqiyati uchun asosiy poydevor. Hisoblash tizimi to'g'ri va samarali dastur bo'lib hisob tizimining iqtisodiy samaradorligini yaxshilashga hissa qo'shadi, korxonaning yuz tutishi mumkin bo'lgan xavf xatarnidan va narxlarni oshib ketishini kamaytiradi.

shuningdek bu muammoning natijasi quyidagilar asosida xulosa qilinadi:

1. Axborot texnologiyalari hisoblash bitimlarini ko'proq samarali va amalda foyda beradigan bo'lishiga yoram beradimi ?

2. Axborot texnologiyalari hisoblash bitimlarini xavfsiz saqlashda yetarli darajada maxfiy ko'rinishga egami ?

Izlanish maqsadi: Izlanishning asosiy maqsadi quyidagilarni yoritib beradi:

1. Hozirgi o'rganilayotgan mavzuga oid korxonalarning umumiy nazariyalari batafsil ko'zda tutilgan va keng yoritilgan va shu bilan birga hisoblanishlardagi ma'lum qilingan xabarlarga e'tibor qaratilgan.

2.Korxonalarda axborotli hisoblash tizimiga (AIS) axborot texnologiyalari ta'siri o'rganilgan.

3.Izlanish natijalari muammolar tahlilini o'z ichiga olgan va mos yo'lda o'rganishni xulosa qilishga sazovor bo'lgan.

4.Axborot texnologiyalarining kirib kelishi axborotli hisoblash tizimida(AIS) maxfiylik ahamiyatini bajaradi.

Shuningdek bu izlanishlar keltirilgan maqsadlar erishish uchun metodik belgilarni nazarda tutgan.

Izlanishning muhimligi

Izlanishning muhimligi o'zagida axborot texnologiyalarining hisoblash tizimiga ta'siri va hisoblash usullarini samarali va ta'sirli darajada kengayishiga axborot texnologiyalarining ahamiyati tushuntirilgan.Qo'shimcha qilib aytganda bu izlanish izlanuvchilarni axborot texnologiyalarini muhimligi yondashuvi bilan ta'minlab beradi.

Izlanishning ilmiy qarashlari

Izlanishning asosiy ilmiy farazi izlanish muammolarini va masqadlarini asos qilib quyidagilarni belgilaydi:

1.ilmiy faraz: Axborot texnologiyalarini evalutsasida vaqtni kamaytirish va bitimlarni baholashni o'rnatish bo'lgan.

2.Ilmiy faraz: Hisoblashda axborot texnologiyalari qayd etishning mahfiylik darjasini oshirdi.

Izlanishning qamrovi

Quyidagilar izlanishni tatbiq qiladi:

Davr: 1990 va 2013yillar oralig'ida.

Ilmiy salohiyat: axborot texnologiyalari ta'siri va hisoblash tizimi

Yozilgan ma'lumotning tatbiqi

Axborot texnologiyalari ma'lumot sig'imi, jarayoni, yoyilishi va kompyuterlarini ishlatish va telealoqa sistemasi faoliyatlari bilan mujassam.Bu nimadir ma'lumot berishni izohlaydi shuningdek ko'rgazmali

shaklda joylashgan mehanizm matbuoti orqali axborot deb hisoblanadi. Bu boshqaruvchilar tomonidan zamonaviylashtirilgan, ma'muriy ko'maklashilgan ularning kunlik faoliyatiga va bir qancha sanoat qarorlari qilingan. 1880 yilda hisoblash tizimida kompyuterlar kashf qilingan. O'tgan yillar davomida axborot texnologiyalarini rivojlanishi korxonalaridagi hisoblash faoliyati va boshqaruvi o'zgardi; axborot texnologiyalari bo'limidek ko'p bo'limlar yaratildi, bo'limlar axborot texnologiyalari bilan ta'minlandi va texnikalar bilan qo'llab quvvatlandi. Ya'ni ko'plab kasblar axborot texnologiyalarini korxonaga, boshqaruvga va hisoblash tizimiga ta'siri tufayli shakllanmoqda. Shu sababdan axborot texnologiyalari hisobchilik kasbida AIS ning yaralishi natijasida yillar davomida birqancha o'zgarishlarga boshidan o'tkazgan. Bu korxonadagi ishlarni olib borishga va iqtisodiy nazoratga va moliyaviy vaziyatlarga yo'l ko'rsatadi. Ko'pchilik korxonalarining hisoblash tizimida texnik va zaruriy rivojlanishlar kompyuterlashtirilgan hisob tizimiga o'tishga asos bo'lgan. Vaholanki, korxonalar o'zlarrining tizimini yaxshilash kerak ularning ma'lumotlari yaxshi qaror qilishga muhtoj bo'lguncha.

AIS NAZARIYALAR

Axborot tizimi yig'ilgan bo'limlar, jarayon, ma'lum bir toifaga xos, o'zgaruvchi, tayyorlanuvchi bo'laklar, qaror qiluvchi va yangi ma'lumotlar bilan bog'liq aralashma, kompyuterlarda axborot texnologiyalari ma'lumotni yig'ishni oshirishi, qayta olish, saqlash, ko'chirish, yetkazib berish kabi buyruqlarini bajara olishi kerak. Axborot va texnika sohasida AIS manba bo'lib birikadi. Shu sababdan korxonalarda

qaror qilish maqsadlari uchun ishonchli moliyaviy axborot uning ajralib chiqaruvchi vazifasi tufayli juda muhimdir. Xilma-xil tizimlarning ko'p turlari mavjud shuningdek ular hisoblash omillari ichidan axborotlarni qanday yig'ilishi va qayd etilishi ta'siriga qarab olishlari kerak. Axborot va turli xildagi qarorlar kutilgan foydalanuvchilar tomonidan korxonaning hajmi asosiy bo'lishi bilan bog'liqliligi davom etmoqda, bitimlar hajmi, ma'lumotlar, tadbirkorlik tashkiloti muhiti, inshooti va sarmoya shakli shuningdek reja tizimi bilan bog'liq.

Umumiy hisoblash tizimi modeli axborot misolida ko'rsatilgan. Bu oddiy model chunki texnologik arxitektura barcha axborot tizimini ishga soladi. Boshlang'ich ma'lumot manbalari, yig'ilgan ma'lumotlar, ishab chiqarish ma'lumotlari, ma'lumotlar bazasi, yangi tur nazorat ma'lumotlar va ma'lumot kiritish tegishli bilimni o'z ichiga oladi. Ma'lumotlar yig'ish AIS (accounting informational system) da birinchi foydalanishga tayyor ibora bo'ldi. Unin maqsadi lozim bo'lgan ma'lumotni qonuniy, to'liq va kerakli ma'lumotlarga boy bo'lishidir. Bu jarayon o'ziga xoslik va samaradorlikga undaydi. Bu dastur kerakli ma'lumotni yig'ishga va saqlab qo'yish uchun zarur. Ichki va tashqi manbalar ikkalasi ham ma'lumotlar manbasi bo'lgan. Ma'lumotlarni qo'lga kiritgandan so'ng, ular ma'lumotlar bazasi nazoratida yig'ilada va tahlil qilinadi. Tahlil qilish funksiyasi oddiy ko'p vazifali bo'lish oralig'ida algaritmlarni o'z ichiga oladi va texnik statistik ajratilgan kirim va umumlashtirilgan hisobot jarayonlarini ham. Ishlab chiqilgan axborot tashqi va ichki foydalanuvchilar uchun qoldiriladi. Bo'limdan tashqari bo'lgan terminallar qarz beruvchilarni o'z ichiga oladi va

egalari, sarmoyachilar, tartibga soluvchi ta'minotchilar va mijozlar bilan birga ishlaydi. Boshqa tomondan asosiy terminal har jihatdan uyushmaning boshqaruvchi qismi. Mulohazalarda korxonaga qaytib nimalar saqlangan va qanday o'zgarganligini o'rganish kerak.

Xulosa va takliflar

Tegishli adabiyotlarga oldingi bilimlarga asoslanib izlanish quyidagilarni xulosa qiladi:

- Axborot texnologiyalaridan foydalanish hisoblash jarayonlarini soddashtirdi va qarib 140 yil oldin hisobchilar boshlagan sa'y-harakatlarni qisqartirdi
- Hisob-kitoblarni takomillashtirish va biznesni boshqarishga tashkilot asosiy baza sifatida axborot texnologiyalarga tayandi.
- Hamkorlikdagi hisoblash tizimining rivojlanishiga axborot texnologiyalarining yangicha uslubi o'z hissasini qo'shdi, biznes faoliyati takomillashdi va hisobchilik paydo bo'ldi.
- Hisoblash jarayonlarini soddalashtirishgan paytda uning samarasi va foydaliligining kengaytirganligi sababli axborot texnologiyalarning foydalanishda korxonalar uchun katta imkoniyatlar natijasi bo'ldi ularning savdo bitimlarini kengaytirishga va ularga bo'lgan jamoaviy ishonchni yaxshilashga.
- Axborot texnologiyalar mexanizm ishi AIS da kutilmagan xatolarni kamaytirishga o'z hissasini qo'shadi va auditlik malakasini rivojlantirishga ham.
- AISning axborot texnologiya hujjatlarini tizimi kamchiliklarga to'la emas balki ikki karra yuqori shakllangan va doimiy ravishda zamonaviy bo'lishi kerak. Izlanish xulosasiga tayanib quyidagi takliflarni kiritamiz:

- Hisoblashda axborot texnologiyalardan foydalanish xalqaro me'zonlarni qa'tiy qo'yishilishi tegishli malakali tashkilot tomonidan ma'lum qilingan bo'lishi.
- Hissoblash tizimining shakllangan dasturi, inson resurslarining shakllanishi va asosiy hisob dasturi bilan

hisobchilarning shug'ullanishini korxonalar o'zining foydasi deb qarashi muhim.

- Barcha korxonalar oson va samarador hisoblash dasturidan foydalanishi kerak dasturning yuqori afzalliklari AISda axborot texnologiyalar joriy qilinishidagi noqulayliklardan ustun kelishiga erishish kerak.

References:

1. Buxgalteriya hisobi to'g'risida 2016-yil.
2. O'zbekiston respublikasining 2016-yil 13-apreldagi "Buxgalteriya hisobi to'g'risidasgi" qonuni O'RQ -404 sonli.
3. O'zbekiston Respublikasining buxgalteriya hisobi milliy standartlar to'plami.
4. A.A. Karimov va boshqalar "Buxgalteriya hisobi " darslik, -T.: "Sharq" NMAK, 2014-yil.
5. K.B.Urazov "Buxgalteriya hisobi va audit" O'quv qo'llanma, T-"O'qituvchi", 2018-yil.
6. M.Yusupova, G.Raximova "Buxgalteriya hisobi uchun darslik" 2020-yil.
7. I.K.Ochilov, E.Qurbonboyev "Moloiyaviy hisob", O'quv qo'llanma.-T; "IQTISOD-MOLIYA" 2019-yil.